

Lokaal geld voor lokaal ondernemerschap

De invoering van een lokaal geldsysteem – mits vakkundig uitgevoerd – kan plaatselijke economieën versterken. Lokaal gelabeld geld blijft langer rondgaan in de lokale economie waardoor deze groeit, en kan bovendien fungeren als bindmiddel en identiteitsdrager voor klanten, ondernemers en (semi)publieke partijen. Dit zijn enkele conclusies uit de bijeenkomst ‘Lokaal geld voor lokaal ondernemerschap’, die Platform31 organiseerde in samenwerking met de Social Trade Organisation (STRO).¹ In dit artikel nemen we u mee in de wereld van alternatieve, lokale geldsystemen en waarom Platform31 overweegt hier actief in te worden.

Door: Anne Heeger, Platform31

Veel deelnemers signaleren in hun omgeving dat kleine en middelgrote ondernemers in de dorps- en stadskernen het hoofd steeds moeilijker boven water kunnen houden. Schaalvergroting, prijzenoorlogen, digitalisering en globalisering zijn hiervan de bekende veroorzakers. De consequenties van deze ontwikkelingen variëren van faillissementen en kaalslag tot monofunctionaliteit in het straatbeeld en verlies van arbeidsplaatsen. Bijvoorbeeld in Tilburg. Daar maakt de gemeente zich druk om de aanloopstraten die naar de binnenstad leiden. En in Hilversum ziet de gemeente zich genoodzaakt om de arbeidsmarkt inclusiever te maken. Beide gemeenten hebben interesse in lokaal geld, omdat lokaal geld in theorie de regio niet of

niet zo snel verlaat. Het geld circuleert langer in de regio, is het idee, en daar profiteert iedereen in de omgeving van.

Waarom verdiepen we ons juist nú in lokaal geld?

In de afgelopen decennia zijn initiatieven van burgers om een lokaal geldsysteem op te zetten als paddenstoelen uit de grond geschoten. Denk bijvoorbeeld aan de Amsterdamse Makkie en de Rotterdamse Dam. Deze burgerinitiatieven hebben wisselend succes. Dat is niets nieuws. Wat wel nieuw is, is de serieuze overweging van een aantal gemeenten om in zee te gaan met een zo'n initiatief, namelijk dat van de Social Trade Organisation (STRO) uit Utrecht. STRO pakt het weer

¹ De bijeenkomst maakt deel uit van de reeks Hartige Happen die Platform31 met en voor haar partners organiseert om inhoudelijke thema's te verkennen en uit te diepen.

fundamenteel anders aan dan de Makkie en de Dam en is tot op heden vooral buiten Nederland actief geweest in de begeleiding van alternatieve geldsystemen, onder meer in Italië, Spanje, Brazilië en Uruguay.² In Nederland is er, afgezien van de gebruikelijke discussie over de Euro, echter doorgaans weinig – serieus – oor naar het onderwerp van alternatieve geldsystemen of naar andere perspectieven op onze economie. Aanleiding dus om deze ontwikkeling in gezelschap van gemeenten, marktpartijen en ervaringsdeskundigen onder de loep te nemen.

Met wie zitten we allemaal aan tafel?

Om eerst onze blik op wat 'economie' eigenlijk is te verruimen, is hoogleraar en wethouder Arjo Klamer als spreker aangeschoven. In de zaal zitten de Social Trade Organisation (STRO), de gemeenten Eindhoven, Den Haag, Tilburg en Haarlemmermeer, Deloitte Financial Advisory Services, Kredietunie Nederland, Valley Bèta, Blauwberg Beleidsadvies, Erfgoed Transitie en Quartier Laak. Het kennisniveau verschilt van "ik kom vooral luisteren" tot "ik heb 25 jaar ervaring met het opzetten van alternatieve geldsystemen." De interesse is in elk geval groot en ogenschijnlijk naïeve vragen zorgen al snel voor een levendige discussie.

Wat is er eigenlijk mis met het huidige geldsysteem?

Denkers als Thomas Piketty³ en Saskia Sassen⁴ en ervaringsdeskundige op het gebied van alternatieve geldsystemen, Henk van Arkel (STRO), uiten flinke kritiek op het huidige geld- en financiële systeem. Piketty noemt in zijn analyse van 2013 de groeiende

concentratie van welvaart zorgwekkend en het jaar erop stelt Saskia Sassen vast "dat het financiële systeem hierin als belangrijkste instrument geldt." Henk van Arkel laat in dat jaar samen met Helen Toxopeus weten dat onder andere de 'spelregels van geld' schuldig zijn aan deze concentraties. Zij leggen uit dat "het grootste deel van al het geld dat in omloop is, niet beschikbaar is voor de werkelijke economie, waarin consumenten en bedrijven elkaar betalen voor verleende diensten en geleverde producten. In arme regio's stopt de economie doordat er nauwelijks geld wordt besteed en er dus ook niets te verdienen valt." Vervolgens is het de taak van overheden van individuele landen om haar burgers te beschermen tegen deze mechanismen die een splijting in de samenleving teweegbrengen. Dat is niet altijd even makkelijk. Met de opkomst van megabedrijven zoals Google, Facebook en Amazon wordt het autonome staten ook steeds moeilijker gemaakt. Het wordt steeds duidelijker bij welk kleine aantal wereldspelers de daadwerkelijke macht ligt. Met lokale geldsystemen wordt getracht financiële middelen langer in de lokale economie te houden, waardoor deze niet worden aangezogen door de bestaande concentraties van welvaart. Voor veel initiatiefnemers geldt dit als voornaamste argument om de lokale en regionale economie te versterken door deze meer te lokaliseren.

"Wanneer men kiest voor een lokaal geldsysteem, kiest men er namelijk voor om meer uitgaven bij lokale ondernemers te doen."

Hoe werkt lokaal geld?

Waar de Euro, de Dollar en de Yuan de neiging hebben om naar nu al welvarende plekken toe te vluchten, heeft lokaal geld een andere werking. De belofte die lokaal geld als betaalmiddel namelijk in zich heeft, is dat het geld langer in de lokale economie laat rondgaan. Lokaal geld moet namelijk lokaal worden besteed. En hierdoor verlaat het de regio niet of niet zo snel. Daardoor zijn ondernemers verzekerd van clientèle en omzet en houden

² Helen Toxopeus & Henk van Arkel. (2014). *Een ander soort geld*. Utrecht: Uitgeverij Jan van Arkel & STRO.

³ Verwijzing: Franse econoom en o.a. auteur van het boek 'Het Kapitaal'.

⁴ Verwijzing: Nederlands-Amerikaanse sociologe en econome en o.a. auteur van het boek 'Uitstoting'.

burgers een diversiteit aan ondernemingen binnen hun bereik – in theorie.

Bekende voorbeelden van lokaal geld zijn de Bristol Pound en de Amsterdamse Makkie. Dit zijn twee verschillende lokale geldsystemen die verschillend werken. De eerste is namelijk een vorm van lokaal *geormerkt* geld. Dit houdt in dat Bristol Pounds in de eerste paar weken alleen besteed kunnen worden in de regio en dat ze na deze termijn weer veranderen in 'normale' ponden. Die kun je dan weer overal uitgeven. Makkies zijn compleet alternatieve biljetten die je naast je gewone Euro's in je portemonnee hebt. Het initiatief dat deze avond door Anton van den Beukel wordt gepresenteerd – Locoo – is in lijn met de Bristol Pound. STRO heeft dan ook een hand gehad in de oprichting van het Britse geldsysteem. Van den Beukel legt uit dat Locoo in feite de spelregels van geld tijdelijk verandert. Euro's blijven Euro's, maar zijn voor bepaalde tijd alleen lokaal uit te geven via de betaalapp.

“als geld een aantal keer rondgaat, levert het meer op. Er wordt extra verdiend.”

Wat winnen we ermee?

Volgens Anton van den Beukel van STRO kan een lokaal geldsysteem een aantal negatieve effecten die globalisering en digitalisering met zich meebrengen, afzwakken. Wanneer men kiest voor een lokaal geldsysteem, kiest men er namelijk voor om meer uitgaven bij lokale ondernemers te doen. Die ondernemers geven dit geld vervolgens ook weer lokaal uit. Op die manier gaat het geld door de handen van meerdere lokale ondernemers in plaats van dat het in één keer wordt uitgegeven bij bijvoorbeeld Amazon.com en de regio uit verdwijnt. “En”, legt Henk van Arkel van STRO verder uit, “als geld een aantal keer rondgaat, levert het meer op. Er wordt extra verdiend.” Dit zorgt ervoor dat lokale ondernemers de kans krijgen om meer economische activiteit te ontwikkelen. Als gevolg hiervan treedt meer concurrentie en specialisatie op en dit kan allerlei mooie neveneffecten opleveren. Denk bijvoorbeeld aan toenemende sociale cohesie, een groter veiligheidsgevoel en eigenaarschap van de omgeving. Voor de meeste deelnemers van deze bijeenkomst gelden deze sociale neveneffecten juist

als beoogd doel en is economische activiteit een middel. Lokaal geld heeft volgens hen juist de potentie om een belangrijke bijdrage te kunnen leveren aan maatschappelijke kwesties.

“Juist in de steden zie je dat winkeliers worstelen”

“Is dit niet vooral iets wat je in krimpgebieden moet gaan doen?” klinkt het vanuit Erfgoed Transitie. “Overall in de wereld zie je in rijke gebieden met jonge mensen een beweging tegen het grootkapitaal ontstaan, met local economy, grow organic, daghoreca et cetera.” Directeur van STRO, Henk van Arkel, heeft hier een antwoord op: “Juist in de steden zie je dat winkeliers worstelen. Een handvol steden blijft zich vernieuwen. De leegstand wordt bijvoorbeeld in de centra opgelost. Maar je ziet vervolgens een enorme polarisatie in de stad. In Utrecht zie je dit bijvoorbeeld in de wijken Overvecht en Kanaleneiland. Daar stagneert ondernemerschap en werkgelegenheid. De sociale cohesie in bijvoorbeeld de Achterhoek is heel sterk. Die kunnen best wat hebben. Maar de stad is anoniem en daardoor veel kwetsbaarder. Daar

ontstaan makkelijker woestijnen.” De gemeente Eindhoven beaamt dat wat er aan subsidie in de stad wordt gepompt om deze beweging tegen te gaan, indrukwekkend is. De Eindhovense ambtenaar voorziet dat je met een initiatief als Locoo als gemeente in een keer een grote stap in de goede richting kunt zetten.

De discussie lijkt alleen maar te gaan over lokale ondernemers die in de retail werken, merkt de directeur van Blaauwberg Beleidsadvies op, maar “mensen in steden die kleine huizen hebben, kopen geen spullen meer. Ze moeten wel nog steeds eten.” Volgens hem ligt hier een interessante kans voor een lokaal geldsysteem. De markt voor lokale voedselproductie zou op die manier een boost kunnen krijgen. Dit beaamt een vertegenwoordiger vanuit Valley Bèta – een triple helix regio die zich richt op circulaire economie. Arjo Klamer trekt de lijn verder door naar het sociale domein: “In Hilversum vinden zorgorganisaties, maatschappelijke organisaties en wooncorporaties lokaal geld een geweldig idee. Ook lokale ondernemers, aanbieders van diensten en mensen met restaurants, kijken ernaar uit.”

Wat leveren we in?

Een makkelijk argument tegen een lokaal geldsysteem zoals Locoo heeft betrekking op de kosten. Dit zijn de kosten die ermee gemoeid zijn

om het op te tuigen en om het de eerste paar jaar in stand te houden. Alhoewel deze kosten op de lange termijn in het niet vallen bij de kosten van globalisering, zijn ze toch dermate hoog voor gemeenten dat het zonde is om ze, bij het uitblijven van succes, gemaakt te hebben (*opportunity cost*). Om dit probleem te ondervangen vormt STRO/Locoo een investeringscoalitie van gemeenten die de vorm heeft van een revolving fund. De financiële risico's zijn hierdoor voor de investerende overheden beperkt en bij succes kost het de investerende overheden bijna niets. “Met Locoo en de manier waarop we dit bekostigen blijken we een oplossing te hebben die aantrekkelijk is voor veel partijen. Dat vinden wij belangrijk. Het zijn nu soms juist de VVD wethouders die onze grootste pleitbezorgers zijn.”

“Ik kan als consument wel dat geld uitgeven, maar de ondernemer moet het ook kunnen uitgeven”

Naast de kosten speelt nog een ander belangrijk punt een belemmerende rol. Wanneer we namelijk lokaal geld in de regio accepteren, leveren we een stukje bestedingsvrijheid in. Met name in het begin zal het vervelend zijn dat men als consument, maar ook als ondernemer gebonden is aan het aanbod in de regio, zegt STRO. “Ik kan als consument wel dat geld uitgeven, maar de ondernemer moet het ook kunnen uitgeven”, klinkt het vanuit de zaal. Van den Beukel beaamt: bij de start zal het aantal aangesloten ondernemers en daarmee het aantal mogelijke *business-to-consumer* en *business-to-business transacties* nog relatief laag zijn. Tegen het initiële gebrek aan bestedingsvrijheid kun je wel weer inbrengen dat lokaal gelabeld geld na een bepaald aantal weken (bijvoorbeeld 60 dagen) automatisch verandert in Euro's en dat STRO van deelnemende gemeenten vraagt om 10 tot 20% van hun uitgaven als lokaal geld in omloop brengen. Hierdoor komt er meteen veel geld in omloop en daarmee neemt de prikkel om mee te doen toe. Hierdoor is het mogelijk snel aan bestedingsmogelijkheden te komen. Maar, brengt Valley Bèta in, “wat is mijn incentive om lokaal te willen besteden? Bol.com is makkelijker.” Ook Arjo Klamer is realistisch, in dit geval over lokale valuta: “het mislukt vaak omdat het niet meer wordt

gebruikt, of te weinig. Je moet het steeds meer voeden, ervoor zorgen dat het leuk wordt, dat mensen ermee bezig zijn. Airmiles vergeet ik, bijvoorbeeld. Het vraagt om een hele sterke sociale component.”

Een laatste argument dat niet onderschat mag worden als hindernis voor een lokaal geldsysteem: geld is gestold vertrouwen. Wordt het initiatief niet goed uitgevoerd of worden er misstanden gesignaleerd, dan geldt ook voor geld: vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Zo kan er snel een einde komen aan een sterk opgetuigd geldsysteem. Om die reden wil STRO ook zo dicht mogelijk op het huidige geldsysteem aansluiten. Dit doet zij door tijdelijk de aard van het geld te veranderen.

“Wanneer er veel lokaal gelabeld geld in omloop is, worden ondernemers getriggerd om zich hierop in te richten.”

Voor wie is er een rol weggelegd om lokaal geld een echte kans te geven?

Arjo Klamer is ervan overtuigd dat een sociale innovatie zoals lokaal geld ondersteund moet worden door de markt, het bestuur, de gemeenschap en door mensen thuis, bijvoorbeeld in de opvoeding. Volgens andere deelnemers moeten ondernemers er gewoon naar vragen. Dit is de beste manier om lokaal geld van te grond te krijgen. “Dan wil de gemeente vanzelf wel meedoen.” “Waarom is het eigenlijk noodzakelijk dat de gemeente hierin aanhaakt?” luidt het vanuit de zaal. STRO is voor Locoo namelijk alleen op zoek naar gemeenten die willen deelnemen. Daarop zegt Henk van Arkel: “het is de makkelijkste manier om schaal te pakken. Wanneer er veel lokaal gelabeld geld in omloop is, worden ondernemers getriggerd om zich hierop in te richten. Daarnaast voorzien we dat lokaal geld een oplossing kan zijn voor een groter maatschappelijk vraagstuk. De overheid is daarom een logische partner. We kunnen de opstart en introductie ook via grote investeerders bekostigen, maar dan heb je weer andere condities en eisen waar aan je moet voldoen. Wij willen ook juist het publieke karakter van de onderneming behouden.” Zo staat STRO dus wel open voor beleggers, maar heeft dit niet de voorkeur. Met Locoo is juist voor een coöperatief

karakter gekozen waardoor alles in handen van de aangesloten leden is.

Vanuit Erfgoed Transitie wordt de aandacht nogmaals naar krimpgebieden verlegd. Want, als je dit voor krimpgebieden kunt inzetten, “moet je dan niet de provincie aanspreken, vooral voor startkapitaal?” Hier heeft Van Arkel op terug dat dat zeker een optie is: “Op dit moment voeren we ook al gesprekken met twee provincies. Dat gaat de goede kant op.” Los van de mogelijk rolverdeling in het optuigen van een lokaal geldsysteem is een aantal dingen volgens de deelnemers in ieder geval cruciaal op de weg naar succes: een goede framing met sterke marketing, lokale coalities die het initiatief verder weten te brengen en een wethouder die de eerste stap durft te zetten. STRO voegt hier aan toe dat er snel veel (tijdelijk) lokaal geld in omloop moet worden gebracht.

Conclusie van het verhaal

Een lokaal geldsysteem heeft niet alleen veel potentie voor de lokale en waarschijnlijk ook de regionale economie, maar kan ook door een sociaal-maatschappelijke bril gezien een flinke bijdrage leveren. Bij het opzetten van zo’n systeem is het belangrijk dat de beeldvorming aansluit bij de belevingswereld van burgers en ondernemers en dat het initiatief door een aantal koplopers wordt gedragen. In de opstartfase kunnen burgers en ondernemers een kleinere bestedingsvrijheid ervaren, maar dit wordt ondervangen door het feit dat gelabeld geld, in het geval van Locoo, na enkele weken automatisch verandert in Euro’s. Ook kunnen gemeenten ervoor kiezen om meer lokaal geld in omloop te brengen. Kortom, een lokaal geldsysteem verlangt lef, vertrouwen en doorzettingsvermogen van bestuurders en ondernemers, maar levert in potentie vitaliteit op voor de hele regio.

Als Platform31 willen we dit onderwerp graag blijven volgen. Wij helpen graag mee in de vorm van onderzoek en met het oefenen van nieuwe maatschappelijke aanpakken. Graag komen we in contact met gemeenten die met lokale geldsystemen bezig zijn of hierover nadenken. Neem voor meer informatie contact op met anne.heeger@platform31.nl

Meer informatie over Locoo bekijk [de factsheet](#).